

de rand van Beijing staan de resten van een Chinees Versailles. De jezuïet Giuseppe Castiglione bouwde het in de vroege achttiende eeuw voor de keizer, compleet met klassieke pilasters, Franse fonteinen en een doolhof. Tegenwoordig zijn de ruïnes, de zogenaamde Yuanmingyuan, een trekpleister voor Chinese toeristen. De staat verkondigt er bovendien het belang van materieel erfgoed. Naast omgevallen kapitelen hangen foto's van communistische jongeren die porselein repareren.

De bezoekers zijn niet onbevooroordeeld. Elke Chinees hier kent de schuldigen: de Engelse en Franse koloniale legers. De gewelddoer Lord Elgin (die ook de Griekse Akropolis plunderde) beval in 1860 de brandschatting van meer dan vierduizend paviljoens, inclusief keizerlijke bibliotheek en kunstcollectie. Toeristen krijgen nu geschiedenisles. Een film toont besnorde Britse soldaten die hun sigaren aansteken met kalligrafie en zwarten in Frans uniform die grijnzend vazen stukslaan. Een bijschrift citeert Victor Hugo: 'Voor ons [Europeanen] zijn de Chinezen barbaren, maar zie wat de beschaving de barbaren aandoet!'

Weinig plekken in Beijing geven blijk van zoveel historische ironie. Niet alleen moeten een westerse architect en dichter Chinees leed symboliseren. Opvallender nog is de aanwezigheid van de Stichting voor de Bescherming van Cultuurgoed. Terwijl deze verhaal doet, slopen elders in de hoofdstad tientallen bulldozers de laatste resten oud Beijing. Het afgelopen

Afscheid van Peking

Hoe China zijn eigen verleden afbreekt

In de Yuanmingyuan, de ruïnes van het Oude Zomerpaleis, betreurt China de verwoesting door Britse en Franse troepen in de negentiende eeuw. Maar intussen valt het traditionele Beijing ten prooi aan de sloophamer. De stad wordt een podium voor westerse 'hyperarchitectuur'. **door Thijs Weststeijn**

decennium vormt een hoogtepunt in een honderdjarige ontwikkeling waarin westerse moderniteit plaatselijk erfgoed verdringt, van Marx tot McDonald's. De autoriteiten steunen tegenwoordig de kaalslag.

De rode draad van kolonialistische plundering naar de Culturele Revolutie en het heden is het onderwerp van Jasper Beckers magistrale *City of Heavenly Tranquillity. Beijing in the History of China*. Ogend als een geschiedenis van de Chinese hoofdstad van keizer Koeblai Khan tot de Olympische Spelen van 2008, beklaagt dit boek in werkelijkheid de teloorgang van het oude centrum. De Beijingse stadsvilla's maken plaats voor *high-rise* prestigeprojecten, Italiaanse modehuizen, Franse megasupermarkten en Kentucky Fried Chicken. De auteur, doorgewinterd journalist in China en niet gewend een blad voor de mond te nemen, had daarom aanvankelijk als titel *A Farewell to Peking*.

Becker zoekt contact met bejaarde dichters en kunsthistorici, een nazaat van keizer Pu Yi, de laatste levende eunuch, getuigen van de Culturele Revolutie, moslims, Mantsjoes en mahjongspelers. Hij praatte vooral met inwoners van de zogeheten hutongs, karakteristieke Beijingse wijken van laagbouw rond binnenplaat-

CITY OF HEAVENLY TRANQUILLITY. BEIJING IN THE HISTORY OF CHINA door Jasper Becker. Penguin Books. Londen 2008. 371 pag. € 17,10

sen. Tot de jaren tachtig bestond de hoofdstad grotendeels uit ongeveer zeventienduizend hutongs. In 2005 waren er nog maar duizend en plande de regering om vier miljoen inwoners naar voorsteden te ver-

'De huidige stadsvernieuwing is ingrijpender dan de Culturele Revolutie.'

plaatsen. Beijing, dat ontkwam aan de oorlogen die Japan en de Korea's hard troffen, heeft een eigen weg afgelegd om begin eenentwintigste eeuw ten prooi te vallen aan modernistische 'wederopbouw'.

Toen Mao's leger van boeren binnentrok, erfde het een onbeschadigde stad waarin de schaarse nieuwbouw omzichtig traditionele elementen incorporeerde. Vooruitgangdenken van westerse snit

bracht hierin verandering. De Rode Gardisten voerden de strijd tegen 'kleinburgerlijke versiersels' tot 'extremen waar de [Europese] auteurs van de architectuurmanifesten van de jaren '20 slechts van konden dromen', stelt Becker. Schilderijen werden overgesaust en beeldhouwwerk werd gesloopt. Sovjetstadsplanners lieten een kopie van Moskous Rode Plein aanleggen. 'Weinig voorbeelden in de geschiedenis zijn te vergelijken met de wens van China om de eigen cultuur te vervangen door een andere.' Tot in de jaren tachtig bepleitte de Partij de afschaffing van eetstokjes en het Chinese schrift. Daarbij impliceert de auteur een historisch continuüm – was het niet de eerste keizer, Qin Shi Huangdi, die tweeduizend jaar geleden alle sporen van oudere culturen uitwiste?

Het boek is bijzonder welsprekend over de uitverkoop van de kunstschaten van China, een handel die pas eind jaren negentig opdroogde. Al vanaf 1912 betreunde de Chinese Republiek de last van een eeuwenoude stervende beschaving en omhelsde ze moderne kunst en techniek. Buitenlandse verzamelaars verkregen antiquiteiten tegen bodemprijzen. Becker concludeert, 'in het licht van wat zou gebeuren tijdens de Culturele Revolutie

(1966-76), mag dit als gelukkige omstandigheid worden beschouwd'.

China's recente economische inhaalslag heeft deze ontwikkeling slechts versneld. Wat de Gardisten niet hadden vernietigd, lag ongeïventariseerd in plaatselijke musea. Toen eind jaren zeventig contanten nodig waren voor cement en staal, liet het ministerie van Handel clandestien westerlingen toe tot

De ruïnes van Yuanmingyuan zijn tegenwoordig een trekpleister voor toeristen.

de kunstdepots – de prijs werd per kilo bepaald. Deze bedrijvigheid leidde ook op het platteland tot nieuwe plunderingen. Tegen de tijd dat de Chinese economie echt warm liep, in de jaren negentig, waren er nauwelijks meer originele stukken op de markt. Daarentegen bezitten de Verenigde Staten enkele van de beste collecties Sinica ter wereld. Becker: ‘China was ontdaan van vijfduizend jaar kunst, slechts gebouwen waren over, gestript van de objecten die elke tempel, ieder paleis of huis hun onvervangbare patina geven.’ Inmiddels moeten de gebouwen zelf het ontgelden.

Beckers boek verleent een hoofdrol aan Liang Sicheng, de eerste Chinese architectuurhistoricus. Vóór de twintigste eeuw waren Europese en Aziatische critici het eens dat slechts de schilderkunst van China onderzoek verdiende. Alleen

den regeringscentrum met sfeervolle historische architectuur. Aanvankelijk hielden de communisten Liang de hand boven het hoofd als internationale representant van een weldenkend China. Toch werden zijn aanbevelingen, die voorzagen in het hergebruik van de stadsmuren als park, niet gehoord. In 1950 begon de afbraak van deze feodale relictten. De Grote Sprong Voorwaarts (1958) beoogde zelfs het slopen van de Verboden Stad; uiteindelijk voorkwam geldgebrek Mao's meest destructieve project.

Een veelzeggende foto toont Liang met de Zwitserse architect Le Corbusier en de Braziliaan Oscar Niemeyer bij een model voor het hoofdgebouw van de Verenigde Naties. Liang, die een eigen voorstel had gebaseerd op zijn kennis van traditionele Chinese architectuur, glimlacht bereidwillig; Le Corbusiers grijns is eerder schamper. Natuurlijk zouden de grote

gangsters om meerbaanssnelwegen over te steken.’

Le Corbusiers droom van ‘een maatschappij van slechts ingenieurs, zonder

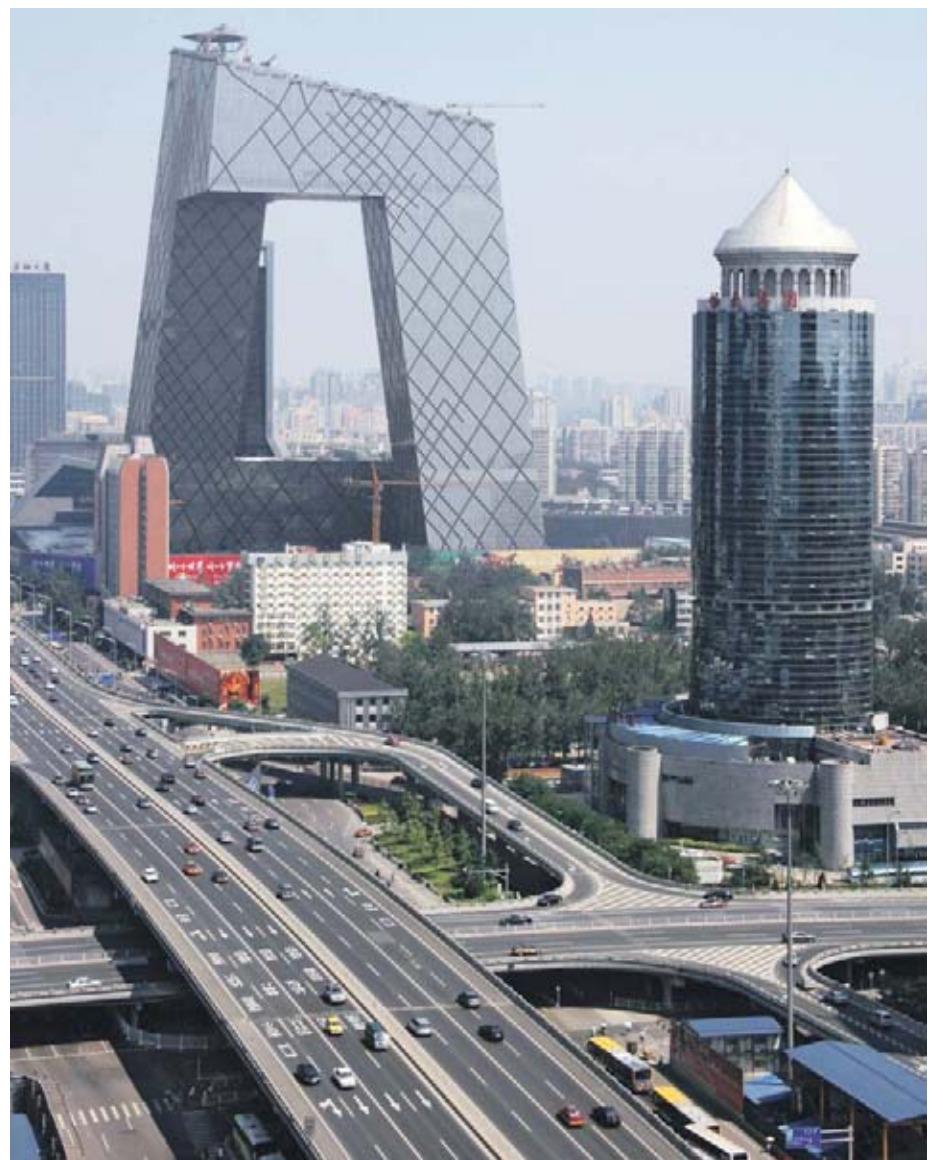
architecten’ is in Beijing verwezenlijkt. De partijfunctionarissen op het hoogste niveau hebben geen achtergrond in geesteswetenschap of recht: Jiang Zemin, president tot 2003, was elektrotechnicus. De huidige president, Hu Jintao, studeerde waterkrachttechniek. Eind jaren zestig heeft hij bovendien vrijwel zeker meegeewerkt met de Rode Gardisten. Becker ziet deze generatie, voor wie de moord op leraren een gegeven is en van wie weinigen hebben gestudeerd in het buitenland, als een generatie ‘op drift... zonder stevige wortels in ofwel de Chinese ofwel de westerse cultuur’. Sinds technologie de rol van de klassieke Chinese humaniora heeft overgenomen, is het materiële erfgoed vogelvrij. Becker constateert dat de huidige stadsvernieuwing ingrijpender is dan de Culturele Revolutie: waar de laatste focuste op persoonlijke eigendommen, moeten nu hele binnensteden het ontgelden.

Het is daarom onbegrijpelijk, vindt Becker, dat geen van de westerse architecten voor wie Beijing de laatste decennia een podium vormt, zich over de situatie heeft uitgesproken. Kopstukken als de Brit Norman Foster, de Irakese Zaha Hadid en, niet ten leste, de Nederlander Rem Koolhaas wonnen belangrijke opdrachten in de aanloop naar de Olympische Spelen. Er kwam echter geen enkel internationaal protest tegen de massale afbraak – in tegenstelling tot, bijvoorbeeld, de westerse verontwaardiging toen de Taliban de Boeddhabeelden van Bamiyan opbliezen. ‘Nu prezen de hogepriesters van de internationale moderniteit, zoals [de Franse architect] Paul Andreu

‘Le Corbusiers droom van “een maatschappij van slechts ingenieurs, zonder architecten” is in Beijing verwezenlijkt.’

de Zweedse dilettant Osvald Sirén bestuurde Chinese bouwkunst. Liang, zoon van een communistische hervormer en zelf opgeleid in de Verenigde Staten, zag een *Geschiedenis van de Chinese architectuur* als levenswerk. Hij reconstrueerde een 3500-jarige expertise die niet onderdeel voor de Romeinen. Als welbewust wereldvreemde wetenschapper inventariseerde Liang tijdens de oorlog historische locaties, inclusief plaatsen in het vijandige Japan die de Amerikanen niet mochten bombarderen. Voor Beijing zag hij Washington DC als model: een beschei-

geometrische blokken van de Zwitser worden gebouwd. ‘Terugblikkend’, meent Becker, ‘voorafschaduwde Le Corbusiers overwinning op Liang diens uiteindelijke nederlaag in de schepping van het nieuwe Beijing’. Hij verwijst naar Le Corbusiers beruchte plan voor Parijs als Stralende Stad van de Toekomst: alle neoklassieke laagbouw was er vervangen door betonnen torens langs autowegen. ‘Het nieuwe Beijing is een poging om Le Corbusiers dromen te realiseren. De historische stad ... maakt plaats voor *high-rise*, uittorend boven de pogingen van voet-

Het zakendistrict van Beijing, met links het hoofdkantoor van de CCTV (Chinese televisie), een ontwerp van Rem Koolhaas.

Een hutong, een van de karakteristieke Beijingse wijken van laagbouw rond binnenplaatsen.

en Rem Koolhaas, de Chinese leiders als progressief.' De auteur klaagt deze Europeanen aan als willige propagandisten van de dictatuur. Koolhaas verwelkomt zelfs expliciet de Chinese mogelijkheden om onscrupuleuze 'hyperarchitectuur' uit de grond te stampen.

Beckers sympathieke betoog getuigt van betrokkenheid ter plaatse en nodigt niet uit tot kleingeestig commentaar. Het zou gratis zijn om hem te veroordelen als moderne 'orientalist', erfgenaam van de besnorde Britten uit 1860: een cultuur-imperialist die de Chinezen verwijt hun eigen kunst niet te begrijpen. Toch verdient zijn klaagzang een genuanceerde vergelijking met de Europese situatie. Immers, iedere toerist zal met Becker de sloop van de Beijingse omwalling betreuren – maar geldt niet voor alle grote westerse steden dat stadsmuren hebben plaatsgemaakt voor ringwegen (Rome, Istanboel en Quebec uitgezonderd)? De Chinese hoofdstad kan nauwelijks wor-

den verweten hier infrastructuur boven charme te verkiezen.

Een tweede opmerking betreft de hutongs. Hun belabberde hygiënische omstandigheden en inbeslagname van stedelijke ruimte maken dat genoeg bewoners uitkijken naar verhuizing – niet anders dan de naoorlogse Amsterdammers die zelf kozen voor Almere. De campagne van betrokken Chinese intellectuelen om 'Oud Beijing' te behouden als levende stad zien sommige inwoners als neerbuigend. 'Is dit soms een dieren-tuin?' luidt recent commentaar op een internetforum.

Ten derde negeert Becker een onderscheid in de westerse en Chinese omgang met historische architectuur. Waar Europese monumentenzorg het materiaal vooropstelt – originele onderdelen worden gehandhaafd en hergebruikt – is in China locatie essentieel. In vrijwel alle Beijingse tempels is de oorspronkelijke houtconstructie herbouwd in gewapend beton. Zelfs de Verboden Stad

bevat weinig dat meer dan honderd jaar teruggaat.

Vandaar dat Beijingers niet altijd klagen wanneer hutongs plaatsmaken voor glanzende façades die vagelijk naar de Qing-dynastie verwijzen. Dit is niet per se rücksichtslose destructie: oude bomen op het terrein worden immers vaak omzichtig gehandhaafd. Wanneer de Chinese stadsvernieuwers in één adem spreken over 'sloop' en 'reconstructie', refereren ze dus feitelijk aan een Chinese restauratiepraktijk. Deze observatie neemt overigens Beckers belangrijkste bezwaar niet weg: veel oude stedelingen worden tegen hun zin elders gehuisvest. Partijfunctionarissen en buitenlanders betrekken vervolgens de meest prestigieuze monumenten.

De exodus van oorspronkelijke bewoners heeft daarbij een opmerkelijk neven-effect. De recente ontwikkelingen hebben *gentrification* niet in de weg gestaan: aarzelend vestigen hippe galeriën, restaurants en kleine modezaken zich in de

laatste onwelriekende straatjes van het 'oude' Beijing. China's kenmerkende snelle ontwikkeling heeft dus niet stilgestaan sinds Beckers analyse. Dit blijkt ook uit het openlijke debat. In 2009 wist een burgerinitiatief Liang Sichengs huis voor afbraak te behoeden. In augustus jongstleden ontstak luid publiek verzet toen bleek dat na de hoofdstad en Shanghai, nu Guangzhou (Kanton) aan bod is om de stap naar moderniteit te zetten, de thuisstad van de meeste Chinese Nederlanders. Het oude stadscentrum wordt hierbij zodanig gereconstrueerd dat 50.000 hectare bouwterrein vrijkomt. Een half miljoen mensen krijgen een andere woning.

'Tot in de jaren tachtig bepleitte de Partij de afschaffing van eetstokjes en het Chinese schrift.'

Nu het Olympisch enthousiasme is geluwd, worden de culturele baten van stadsvernieuwing opgemaakt. Ook binnen de Partij klinkt kritiek. Het hoofd van het Staatsbureau voor Cultureel Erfgoed, Shan Jixiang, betoogde recentelijk op internet dat de 'herbouw' van steden nationaal erfgoed bedreigt. Zelfs de staatscourant *China Daily* meet de kwestie breed uit. Het redactiecommentaar van 14 augustus was ondubbelzinnig: 'Vervanging van oude structuren door hoogbouw op centrale locaties is de gemakkelijkste manier geworden voor lokale bestuurders om geld te verdienen. Helaas is het ook de snelste manier om geschiedenis en identiteit van een stad te vernietigen.'

De krant verzweeg echter dat de gevechten tussen bewoners en politie met traan-gas moesten worden beslist en dat het hier ging om de aanloop naar de Aziatische Spelen, een prestigeproject dat opnieuw zou prevaleren boven bouwvoorschriften en individuele bewoners. Het valt te bezien of Beijing een les heeft geleerd die andere steden bespaard zal blijven.

Thijs Weststeijn is kunsthistoricus aan de Universiteit van Amsterdam.

Overige literatuur

- Liang Sicheng. *Zhong guo jian zhu shi* [Geschiedenis van de Chinese architectuur]. Baihua Literature and Art Publishing House. Tianjin 2005.
- Liang Sicheng. (ed. Wilma Fairbank.) *A Pictorial History of Chinese Architecture. A Study of the Development of its Structural System and the Evolution of its Types*. MIT Press. Cambridge, Mass. 1984.
- Voor recente burgerinitiatieven gericht op Chinese monumentenzorg zie <http://en.bjchp.org/> (Engels-talig).